

Vår demokrati - värd att värna varje dag SOU 2022:28

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och regioner (SKR) anser att kommittén har utfört sitt uppdrag väl. SKR har under perioden samarbetat med kommittén på olika sätt inte minst genom att demokratiambassadörerna har medverkat på många av SKR:s evenemang. Det demokratistärkande arbetet kan till stora delar fortsätta lokalt och regionalt, samtidigt som visst arbete kan stärkas på nationell nivå.

- SKR avstyrker förslaget att inrätta en nationell demokratifunktion (6.1)
- SKR anser dock att om det inrättas en nationell demokratifunktion så bör den inrättas under en befintlig myndighet. (6.1)
- SKR avstyrker förslaget att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag. (6.2)
- SKR har inget att erinra mot förslaget att det i myndighetsförordningen, avsnitt Allmänna uppgifter (6 §), skrivs in att myndigheterna ska ta tillvara fördelar som kan vinnas för demokratin. (7.1)
- SKR har inget att erinra mot förslaget att demokrati och det demokratiska uppdraget skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet. (7.1)
- SKR har inget att erinra mot att ett pilotprojekt genomförs där fem till åtta myndigheter ges i uppdrag att utarbeta metoder för hur respektive myndighet ska bidra till det demokratipolitiska målet. (7.1)
- SKR tillstyrker att det i kommittéförordningen 15 § skrivs in krav på att redovisa konsekvenser för demokratin. (7.2)
- SKR välkomnar rekommendationen att Skolverket får i uppdrag att ta fram rekommendationer, allmänna råd och inspirationsmaterial som stödjer kommuner och skolor i att uppfylla demokratiuppdraget i skolan. (7.3)
- SKR har inget att erinra mot rekommendationen att Skolinspektionen får i uppdrag att följa upp skolors arbete med demokrati.(7.3)
- SKR tillstyrker kommitténs förslag om att Skolverket får i uppdrag att genomföra en utvärdering om politiska partiers närvaro i skolan. SKR anser att Skolverket ska ges i uppdrag att öka tillgängligheten för politiska partier i skolor. (7.3)
- SKR tillstyrker kommitténs förslag om att permanenta och bredda den digitala plattformen Demokrati 100 år. (7.3)

Betänkandets bedömningar och förslag

2. Uppdraget

Regeringen beslutade den 20 juni 2018 att tillsätta en kommitté för att under åren 2018- 2021 planera, samordna och genomföra en samling insatser och aktiviteter för en stark demokrati. Vidare skulle kommittén enligt direktivet lämna förslag på hur insatserna och erfarenheterna kan tas tillvara av regeringen efter att kommittén har avslutat sitt uppdrag.

Deklaration för en stark demokrati resulterade i att 310 aktörer åtagit sig att genomföra åtgärder för en stark demokrati genom att skriva under deklARATIONEN. Bland andra har såväl SKR som 131 av landets kommuner och 10 av landets regioner skrivit under deklARATIONEN.

Kommitténs arbete har lett till ett stort engagemang och ett brett samarbete. Förbundet har under perioden samarbetat med kommittén på olika sätt inte minst genom att demokratiambassadörerna har medverkat på många av SKR:s evenemang.

SKR anser att kommitténs arbete har haft stor vikt när det gäller att sprida kunskap såväl om demokratins historia, möjligheter och utmaningar. Det har också varit betydelsefullt att uppmärksamma och jubilera att det nu är mer än 100 år sedan Sveriges riksdag tog beslut om att införa rösträtt för kvinnor.

6. Ta tillvara kommitténs arbete

6.1 Inrätta en nationell demokratifunktion

Kommitténs bedömning är att det finns behov av en nationell samordning av myndigheter och andra aktörer som genomför demokratifrämjande insatser och som arbetar för att öka kunskaperna om demokratin. Kommittén föreslår att en nationell demokratifunktion inrättas med uppdrag att öka kunskaperna om demokratin, utgöra kunskapsstöd kring metoder för att öka deltagandet och delaktigheten i demokratin, bidra till samordning av olika demokratifrämjande insatser samt analysera och ta fram lägesuppdateringar om tillståndet i den svenska demokratin. Vidare föreslås att den nationella demokratifunktionen inrättas inom en befintlig myndighet.

SKR delar kommitténs synpunkter om att det finns behov av att öka kunskaper och demokratin och att öka delaktigheten i demokratin. SKR delar dock inte kommitténs uppfattning att det finns behov av en nationell demokratifunktion.

Kommuner och regioner har ett omfattande självstyre och löser sina uppgifter genom lokal demokrati och professionell förvaltning. Den representativa demokratin är grundläggande i den lokala demokratin. Genom allmänna val ger medborgarna uppdrag och förtroende till de folkvalda att prioritera och styra verksamheten. Dessa ansvarar sedan inför medborgarna för hur de utför sina uppdrag. Detta ansvar prövas i de allmänna valen.

SKR anser att demokratin stärks bäst lokalt, landets kommuner och regioner har kompetens och kunskap om lokala behov för det demokratifrämjande arbetet, genom sin närhet till sina medborgare.

Förbundets ställningstagande

- SKR avstyrker förslaget att inrätta en nationell demokratifunktion. (6.1)
- SKR anser dock att om det inrättas en nationell demokratifunktion så bör den inrättas under en befintlig myndighet. (6.1)

6.2 Uppdrag till länsstyrelserna att arbeta demokratistärkande

Kommittén anser att det finns behov av en aktör som utgör kunskapsstöd kring metoder för att öka deltagandet och delaktigheten i demokratin samt genomför återkommande analyser och lägesbeskrivningar av demokratin utveckling i landet. Kommitténs bedömning är att Länsstyrelsernas demokratifrämjande arbete i samband med att Sveriges demokrati fyllde 100 år har bidragit till ökad kunskap om och delaktighet i demokratin runt om i landet. Förslaget innebär att Länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag.

SKR delar inte kommitténs uppfattning att det finns behov av en aktör som utgör kunskapsstöd för att utveckla metoder för att öka deltagandet. SKR anser att demokratin stärks bäst lokalt och erbjuder aktivt demokratistärkande aktiviteter och utvecklingsarbete tillsammans med sina medlemmar. Landets kommuner och regioner har kompetens och kunskap om lokala behov för det demokratifrämjande arbetet, genom sin närhet till medborgarna.

Förbundets ställningstagande

- SKR avstyrker förslaget att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag. (6.2)

7. Ytterligare åtgärder för det demokratistärkande arbetet

7.1 Större fokus på demokrati i myndigheternas arbete

Kommitténs bedömning är att förvaltningsmyndigheter i större utsträckning kan bidra till att förverkliga det demokratipolitiska målet. Kommittén anser inte att uppdraget är tillräckligt tydligt i myndigheternas styrdokument.

Utifrån ovanstående föreslår kommittén att i myndighetsförordningen, avsnitt Allmänna uppgifter (6 §), skriva in att myndigheterna ska ta till vara fördelar som kan vinnas för demokratin. Därutöver föreslås att det demokratiska uppdraget skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet, samt att genomföra ett pilotprojekt med 5- 8 myndigheter i syfte att utarbeta metoder för arbetet med det demokratipolitiska målet. Pilotprojektet skulle i likhet med arbetet Jämställdhet i myndigheter (JiM) bli en viktig startpunkt för demokratiintegrering i myndigheternas arbete.

SKR ser positivt på att förutsättningarna stärks för att förverkliga demokratipolitiska målet.

Förbundets ställningstagande

- SKR har inget att erinra mot förslaget att det i myndighetsförordningen, avsnitt Allmänna uppgifter (6 §), skrivs in att myndigheterna ska ta till vara fördelar som kan vinnas för demokratin. (7.1)
- SKR har inget att erinra mot förslaget att demokrati och det demokratiska uppdraget skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet. (7.1)
- SKR har inget att erinra mot att ett pilotprojekt genomförs där fem till åtta myndigheter ges i uppdrag att utarbeta metoder för hur respektive myndighet ska bidra till det demokratipolitiska målet. (7.1)

7.2 Analysera konsekvenser för demokratin

Kommittén påpekar att det saknas tydliga krav för hur kommittéer och utredningar ska analysera konsekvenser för demokratin i de förslag som tas fram. Utifrån ovanstående föreslår kommittén att i kommittéförordningen, 15 § skrivs det in krav på att redovisa konsekvenser för demokratin.

SKR ser positivt på att konsekvenser för demokratin kontinuerligt analyseras och redovisas i samtliga kommittéer och utredningar i syfte att värna demokratin.

Förbundets ställningstagande

- SKR tillstyrker att det i kommittéförordningen 15 § skrivs in krav på att redovisa konsekvenser för demokratin. (7.2)

7.3 Förtydliga skolans demokratiuppdrag

Kommittén rekommenderar att Skolverket får i uppdrag att förtydliga skolans demokratiuppdrag genom att utforma rekommendationer, allmänna råd och inspirationsmaterial som kan användas av huvudmän, skolledare och skolans personal.

Kommittén rekommenderar också att Skolinspektionen får i uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av grundskolornas respektive gymnasieskolornas arbete med demokrati.

SKR ställer sig positiva till kommitténs rekommendationer. Skolan har ett brett uppdrag som handlar om att eleverna ska inhämta och utveckla både kunskaper och värden, där demokratiuppdraget är tydligt framskrivet. Utbildningen ska bland annat förmedla och förankra grundläggande demokratiska värderingar.

Vidare rekommenderar kommittén att Skolverket får i uppdrag att genomföra en utvärdering av konsekvenserna av bestämmelsen om politiska partiers närvaro i skolan

och hur den har påverkat skolornas demokratiarbete och elevernas möjlighet till likvärdig utbildning.

Skolan är en viktig arena för ungas engagemang och demokratiutveckling. I skolans demokratiuppdrag ingår det att ge en bild av det politiska systemet, vilka partier som finns och vad de står för. Eleverna ska kunna diskutera och känna till olika värderingar och synsätt som finns i vårt samhälle och hur partierna förhåller sig till dessa. Att bjuda in politiska partier till skolan kan lyfta undervisningen till en konkret nivå. Ungdomsförbunden har uppmärksammat SKR på att de inte bjuds in till skolan på ett likvärdigt sätt, såväl inom som mellan kommuner. SKR anser att det finns ett behov av att ge partier och ungdomsförbund tillträde till skolan och föreslår därför att Skolverket får i uppdrag att öka tillgängligheten för partier i skolan.

Kommittén föreslår att den digitala plattformen Demokrati 100 år permanentas och breddas till att inte enbart fokusera på hundraårsjubileet.

Det framgår i skollagen att de demokratiska värdena ska få samma utrymme som kunskaper i olika ämnen. Skolutveckling behöver därför bedrivas på alla nivåer, utgå från elevernas perspektiv och bygga på verkligt inflytande och förutsättningar för delaktighet. För att lyckas med skolans demokratiska uppdrag behöver värdegrundsarbetet vara ständigt pågående och integreras i kunskapsmålen. En digital plattform kan bidra till att stärka skolors arbete att genomföra sitt demokratiuppdrag.

Förbundets ställningstagande

- SKR välkomnar rekommendationen att Skolverket får i uppdrag att ta fram rekommendationer, allmänna råd och inspirationsmaterial som stödjer kommuner och skolor i att uppfylla demokratiuppdraget i skolan. (7.3)
- SKR har inget att erinra mot rekommendationen att Skolinspektionen får i uppdrag att följa upp skolors arbete med demokrati. (7.3)
- SKR tillstyrker kommitténs förslag om att Skolverket får i uppdrag att genomföra en utvärdering om politiska partiers närvaro i skolan. SKR anser att Skolverket ska ges i uppdrag att öka tillgängligheten för politiska partier i skolor. (7.3)
- SKR tillstyrker kommitténs förslag om att permanenta och bredda den digitala plattformen Demokrati 100 år. (7.3)

Sveriges Kommuner och Regioner

Peter Danielsson
Ordförande

Miljöpartiet lämnar särskilt yttrande, se bilaga.

Särskilt yttrande från Miljöpartiet

Vår demokrati – värd att värna varje dag (SOU 2022:28)

Kommittén föreslår att en nationell demokratifunktion inrättas med uppdrag att öka kunskaperna om demokratin, utgöra kunskapsstöd kring metoder för att öka deltagande och delaktighet i demokratin, bidra till samordning av myndigheters och andra aktörers demokratifrämjande insatser, samt analysera och ta fram lägesuppdateringar om tillståndet i den svenska demokratin. Kommittén förordar att inrätta denna under en befintlig myndighet, förslagsvis Forum för levande historia eller Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Miljöpartiet tycker att detta bör tillstyrkas. Det finns snarare goda skäl att se detta som en styrka för det egna arbetet – att det blir bättre om den kommunala, regionala och statliga nivån tillsammans med alla de insatser som görs av exempelvis civilsamhället och forskarvärlden - ges goda möjligheter för samverkan, samordning och kunskapsspridning.

Demokratiuppdrag till länsstyrelserna

Kommittén föreslår att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag. Länsstyrelsernas arbete i samband med att Sveriges demokrati fyllde 100 år bidrog till ökat engagemang för demokratin. För kommittén var samarbetet med länsstyrelserna särskilt viktigt för att nå ut lokalt runt om i landet. Genom ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag skulle regeringens demokratipolitik kunna föras ut i hela landet och frågor som rör medborgarnas kunskap om och delaktighet i demokratin ges större utrymme.

Miljöpartiet tycker att detta bör tillstyrkas. Att länsstyrelserna utgör kunskapsstöd för att utveckla metoder för att öka deltagandet ser vi som positivt. Vi håller med om att det finns god kompetens och kunskap i våra medlemsorganisationer men tycker inte att det utesluter att även staten agerar för att tillsammans med kommuner och regioner arbetar demokratifrämjande.